

מאפרוס הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"ר ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 215

מסכת זבחים כ"ז-ל"ג

בס"ד, ו' תמוז תשס"ג

השבוע בגליון

- ◆ כך תטול את ידיך באופן הראוי
- ◆ ללכת 22 אמה בשיעור זמן של 23 אמה
- ◆ היד שהחסירה את שהוסיפו המדרגות
- ◆ ניגוב ידים ליד השולחן

- ◆ גיל הקרבן - סיבה או סימן?
- ◆ כיצד יש להתייחס לכבש אדיר ממדים בן יומו
- ◆ "כדי אכילת פרס" - אדם הלועס ללא הרף, זקוק לשיעור זה?
- ◆ קידוש בליל שבת, פיגול הקרבן וכזית מצה

דבר העורך

קו ישיר

מכתב מעניין הגיע אלינו מעבר לים, מברוקלין שבארצות הברית. המכתב, כתוב באידיש עסיסית ונושא בחובו מסר מעניין מאד, המחבר את חשיבות לימוד התורה מזווית ראייה ייחודית ומאלפת. צוות מתרגמי מאורות הדף היומי עמלו על תרגום הכתוב, והרי הוא לפניכם:

לכבוד "מאורות הדף היומי".

מאחר שמדי שבוע מתפרסמים בעלונכם עובדות, מעשים ומשלים על פי דרך המוסר, החלטתי גם אני לשלוח דברים אחדים אליכם ובכך להביע את תודתי.

מעשה באדם, שנתפס על ידי השלטונות ונידון לתקופת מאסר ארוכה. מיד ביום הראשון לכליאתו החל האסיר לחפש את הדרך אל החופש.

הוא התחיל לנסות לחפור ברצפת חדרו, טרח לחפור את קירות התא, התאמץ לקרוע את שלשלות הברזל, אך מאומה לא קרה. תא הברזל לא הגיב לנסיונותיו על אף מאמציו הנואשים.

עם בוקר, הגיע לבקרו חבירו הטוב, והאסיר שח לו בעצבות את הקורות אותו בלילו הראשון בכלא. "שוטה שכמותך", הגיב חבירו. "אפשרות היחידה לצאת לחופשי תלויה על חגורת מכנסיו של הסוהר. שם נמצא המפתח. רק הוא יכול לשחרר אותך. תנסה לדבר איתו", יעץ החבר הפיקח, "תוכיח לו את צדקתך, אולי הוא ישחרר אותך..."

בשעות הערב נצמד האסיר לסורגי תאו, והמתין בדריכות לסוהר שיחלוף על פניו. שמע נקישות המפתחות זה בזה העביר בו צמרמורת עזה, ומשחלף השומר על פניו הוא קרא בהתרגשות: "אדוני, אנא, פתח בבקשה את דלת תאי ושחרר אותי. אני חף מפשע..."

הסוהר התרשם עמוקות מתמימותו של האסיר והסביר לו, כי אינו יכול לסייע לו כלל ועיקר. הוא נתן למרותו של מפקד בית הסוהר בלבד, וחייב לציית להוראותיו. "דבר עם מפקדיי", יעץ לו הסוהר, "הוא יוכל לסייע לך יותר ממני".

האסיר הודה נרגשות לסוהר על עצתו, וביקש ממנו לחלוק את פני מפקד בית הכלא, שיואיל להפגש עמו.

דף כה/ב כל הוויותיו לא יהיו אלא תם ובן שנה

גיל הקרבן - סיבה או סימן?

התורה מציינת ומפרטת, כי אין להקריב כבש אשר גילו עולה על שנה אחת. כמו כן, דרשו חז"ל, כי קיימות מגבלות גיל, של שנתיים ימים לגבי קרבן איל, ושל שלש שנים לגבי פר (עיי' פרה פ"א).

כיצד יש להתייחס לכבש אדיר ממדים בן יומו: חקירה מעניינת רווחת בבתי המדרשות: האם מגבלות גיל אלו הן סיבה או סימן? כלומר, האם רצון התורה, שקרבן מסויים יוקרב תוך שנתו הראשונה בלבד וקרבן אחר יוקרב בגיל שלא יעלה על שלוש שנים, או שמא, קביעת הגילים השונים על ידי התורה באה לוודא את התפתחותו הגופנית של הקרבן. היינו, קרבן מסויים יש להקריב מבעל חיים צעיר ורך בלבד, ועד גיל שנה אחת בעל החיים עונה על הגדרה זו, בעוד שקרבן אחר יש להקריב בהיותו בוגר בלבד, ובגיל שלוש שנים הוא בוודאי בוגר? ניתן להציג חקירה זו גם באופן הבא: כיצד יש להתייחס לכבש אדיר ממדים, שנוצר על ידי "ספר יצירה" וביום יצירתו הרי הוא כבן שלש ומעלה. האם הוא נחשב כבן פחות משנה, כפי מספר ימיו עלי אדמות, או שמא כבן שנה ומעלה, כפי מצבו הגופני.

ובכן, בין וותיקי הלומדים של מסכת זבחים, מפורסמת ההוכחה הברורה מסוגייתנו, כי גיל הקרבן הוא סיבה ולא סימן. שהרי, בגמרתנו אנו למדים, כי כבש שנשחט טרם היותו בן שנה כנדרש, אך בין שעת השחיטה לשעת זריקת דמו חלה שעת הולדתו ומלאה לו שנה תמימה, הקרבן פסול. ברור לכל, כי לאחר שהכבש נשחט, התפתחותו הגופנית פסקה כליל, ובכל זאת, הרי הוא נחשב כבן שנה. נמצא, שגיל הקרבן הוא שיעור זמן בלבד, ולא אות וסימן על מצב גופני מסויים בבהמה. [לגבי כשירותו להקרבה על המזבח של בעל חיים שנוצר על ידי ספר יצירה - ראה בגליון 181].

דף לא/ב חישב לאכול כזית ביתר מכדי אכילת פרס

"כדי אכילת פרס" - אדם הלועס ללא הרף, זקוק לשיעור זה?

גמרתנו עוסקת בענייני "פיגול", היינו, באמירת הכהן בעת עבודתו באחת מארבע העבודות של הקרבן, כי בשר הזבח ייאכל "מחוץ לזמנו", כלומר, מעבר לזמן שקצבה התורה לאכילת בשר קרבן זה, ובכך פסל את הקרבן, והאוכל משרו ענוש כרת. בהקשר לכך מסתפק רבא בסוגייתנו, מה דינו של הקרבן אשר הכהן העוסק בו אמר, כי בשרו ייאכל "חוץ לזמנו", אך הוא ייאכל בפרק זמן העולה על שיעור "כדי אכילת פרס". [במאמר מוסגר: השיטה הנזכרת, כי "פיגול" נעשה על ידי אמירת הכהן, היא דעת רש"י ותוס' לעיל ד/ב, לקמן יא/ב ועוד. אולם, בדעת הרמב"ם, ה' פסולי המוקדשים פרק י"ג הל' א', כתב "משנה למלך", כי די במחשבה בלבד. בעז"ה נרחיב בנושא זה בגליונות הבאים].

בגליון האחרון של סדר נזיקין (מס' 210), עסקנו בשיעור פרק הזמן הנקרא "כדי אכילת פרס", וציינו, כי קיימות שמונה שיטות לקביעת משך זמן זה. נחזור ונאמר, כי "כדי אכילת פרס" הוא פרק הזמן המאגד בתוכו את פעולות האכילה של האדם לאכילה אחת. לפיכך, האוכל כזית מצה בליל הסדר בתוך פרק זמן זה, יצא ידי חובת המצוה, ולעומתו, אם אדם יאכל בתוך "כדי אכילת פרס" כזית מן הדבר האסור באכילה, הריהו חייב מלקות. בשני המאמרים הבאים נעסוק ב"שיעור כדי אכילת פרס". במאמר זה נתמקד בגדריו של שיעור זה, ובמאמר הבא נגדיר את מהותו.

ברור לכל, כי לאחר שהתורה קבעה, כי יש לאכול כזית מצה בליל הסדר וכזית פת

לעילוי נשמת

הר"ר אהרון יעקב קורנווסר ז"ל

בן ר' אליעזר ז"ל נפטר ז' תמוז תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו - לוס אנג'לס

לעילוי נשמת

מרת שפרינצה לאה פרוכטר ע"ה

ב"ר אשר אנשיל ע"ה נלב"ע ד' תמוז תשמ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י ידידיו

הר"ר מנחם מנדל פרוכטר ומשפ' שיחיו - בלגיה

בליל חג הסוכות, הרי שיש לאוכלם באכילה אחת. שיעור "כדי אכילת פרס", שנקבע ב"הלכה למשה מסיני", תוחם את הזמן המקסימלי אשר בו מותר לאכול את ה"כזית", ואף על פי שיאכלוהו טיפין טיפין, נחשבת אכילה זו כאכילה אחת. הבה נחקורה, מה דינו של אדם שלעס ללא הרף כזית מצה בפרק זמן העולה על שיעור "כדי אכילת פרס"? מצד אחד, הלא זה מכבר חלף עבר לו שיעור הזמן של "כדי אכילת פרס", ולכאורה, הוא לא יצא ידי חובה. מצד שני, ייתכן, שאכילתו של אדם הלועס ללא הרף נחשבת כאכילה אחת גם אם גלש מעל ומעבר לשיעור "כדי אכילת פרס". שכן, שיעור זה נדרש עבור אכילה בלתי רציפה, שיש להגבילה בשיעור זמן מסויים, אשר מעבר לו אין האכילה המלווה בהפסקות נחשבת כפעולה אחת. אולם, האוכל ללא הרף, אינו זקוק לשיעור "כדי אכילת פרס", שהרי הוא אוכל כזית מצה! אכן, כך דעתו של הגר"ש איגר זצ"ל (ספר העיקרים, ברכות, אשכול ד'). אולם, לדעת רוב הפוסקים, בכל מקרה יש לאכול תוך "כדי אכילת פרס" ולא ניתן לפרוס את האכילה על פני משך זמן העולה עליו (עיי' מגן אברהם ס"י תע"ה ס"ק ט"ו, "משנה ברורה" שעה"צ ס"י ר"י ס"ק ט', "לוח ברכות הנהנין" לבעל התניא, ס"י ב' אות ב', ו"חזון איש" בקונטרס השיעורים ס"ק י"ח).

דף לא/א חישוב לאכול כזית בשני בני אדם קידוש בליל שבת, פיגול הקרבן וכזית מצה קידוש.

לא שכחנו, תכף נשוב ל"כדי אכילת פרס", אך נפתח בהלכה מרתקת שכתב ה"משנה ברורה", לגבי קידוש על היין בשבת קודש. כידוע, יש לשנות מן היין עליו קידשו בשבת כשיעור "מלא לוגמיו" [רוב "רביעית" באדם ממוצע]. יש הסוברים, כי אין צורך שהמקדש לבדו ישתה כשיעור זה, אלא כל המשתתפים בקידוש יכולים ללגום ביחד מן היין, כל אחד מעט, וביחד לשנות שיעור "מלא לוגמיו". להלכה, אין נוקטים כדעה זו לכתחילה, אך הנוהג כן, יוצא ידי חובה בדיעבד. אולם, ה"משנה ברורה" (ס"י רע"א ס"ק ע"ג) מזהיר, כי מכל מקום יש להקפיד, כי כל המסובים הטועמים מן היין יעשו כן יחדיו תוך פרק הזמן של "כדי אכילת פרס".

זעקה רבתי מעורר הגאון בעל "אפיקי ים" זצ"ל (ח"ב ס"י ב') על פסיקה זו של ה"משנה ברורה", אשר בה הוא הרחיב את תכונותיו של שיעור "כדי אכילת פרס". קושייתו האיתנה של ה"אפיקי ים" חושפת את שורשיו של שיעור "כדי אכילת פרס" עד לתהום, תוך בחינת מהותו, ויש לקרואה בעיון: ציווי התורה לאכול כזית מצה בפסח מתייחס אל האדם בלבד - אין כל חובה שהמצה תאכל, אלא שהאדם יאכל מצה. לעומת זאת, מצוות שתיית היין עליו קידשו מתייחסת אל המשקה שבכוס הברכה, שיש לשותו כדי להעניק חשיבות לכוס הברכה. זוהי הסיבה, שבדיעבד, גם אם מספר אנשים שתו "מלא לוגמיו" יצאו ידי חובתם, כלעיל, שהרי המטרה של הענקת החשיבות לכוס הברכה על ידי שתיית הכמות הנדרשת מושגת גם באופן זה.

מעתה, לאחר שהבנו כי ניתן להתבונן על פעולת אכילה משני היבטים - האדם האוכל והמאכל הנאכל, תמה ה"אפיקי ים", כי מצאנו בתלמוד התייחסות לכך ש"כדי אכילת פרס" מאפשר צירוף מספר אכילות של אדם המצווה לאכול, אך לא מצאנו כי בכוחו לגרום לכך, שמאכל אשר יש מצווה לאכול, ונאכל על ידי מספר בני אדם ב"כדי אכילת פרס", ייחשב כמי שנאכל בפעולה אחת?

הגאון רבי שלמה ברמן שליט"א (י"א אשר לשלמה" תניינא ס"י א'), נדרש לקושיה חריפה זו, ומביא הוכחה נפלאה מסוגייתנו, לפסיקתו של בעל ה"משנה ברורה". כדי ליהנות מן ההוכחה היפה, נענין קמעא בגמרתנו.

כנזכר במאמר הקודם, סוגייתנו עוסקת בדיני "פיגול", היינו: כהן שאמר בעת עבודת הקרבן, כי בשר הקרבן ייאכל "חוץ לזמנו" [מעבר לזמן שנקבע על ידי התורה], הקרבן נפסל. אלא, שגמרתנו מסתפקת, כיצד להתייחס ל"פיגול" הבא: כהן אמר ש"כזית" מבשר הקרבן ייאכל "חוץ לזמנו" על ידי שני בני אדם. מצד אחד, הוא אמר שכזית מן הקרבן ייאכל "חוץ לזמנו" והרי לפנינו "פיגול". מצד שני, כל אחד מן האוכלים לא יאכל כזית בעצמו, ואיסורי האכילה של התורה מתייחסים לכזית. לבסוף, מכריעה הגמרא כי כהן זה "פיגל" את הקרבן, משום שבהתייחס לבשר הקרבן, הכהן אמר ש"כזית" ממנו ייאכל שלא כדין. אין זה מענייננו, אם האדם שאילץ מתייחס הכהן עבר על איסור אם לאו, עיקר, שבמחשבתו של הכהן ייאכל כזית מן הבשר "חוץ לזמנו".

שוב חוזרת הגמרא ומסתפקת: מה יהיה דינו של קרבן, אשר הכהן העובד בו אמר ש"כזית" מבשר הזבח ייאכל "חוץ לזמנו" על ידי אדם אחד בפרק זמן העולה על "כדי אכילת פרס".

טובים השניים מן האחד? לכאורה, אין מקום לספק זה. הרי זה עתה קבעה הגמרא, כי מחשבה על כזית בשר שייאכל על ידי שני בני אדם, "חוץ לזמנו" הינה מחשבת פיגול. האם עתה אין זה ברור מאליו, כי גם מחשבת הכהן על אדם אחד שיאכל כזית בשר "חוץ לזמנו" הרי היא מחשבת פיגול, אף אם השתהה יותר משיעור אכילת פרס. וכי שיעור שהייתו של היחיד מפריד בין אכילותיו יותר מההפרדה הטבעית שבין שתי פעולות אכילה של שני בני אדם? [עיי' "שפת אמת" ובחינושי הגר"י בסוגייתנו].

ברור, איפוא, לחלוטין, כי דבר מה בפעולת אכילתם של השניים מאחד את אכילותיהם לעומת אכילתו המפוצלת של היחיד, שגלש מעבר לשיעור הזמן של "כדי אכילת פרס". עלינו להסיק, איפוא, כי השניים שבהם עסקה הגמרא בספק הראשון,

מפקד בית הסוהר היה עסוק במספר נושאים דחופים יותר מאשר פגישה עם האסיר האומלל, וחלפו מספר חודשים עד שהוא עבר ליד תאו של האסיר. למשמע בקשתו להשתחרר, השיב המפקד, כי הדבר אינו תלוי בו. "איני אלא ממלא פקודות המתקבלות מן הדרג הבכיר ממני".

"מיהו הדרג הבכיר ממך?", שאל האסיר. "שר המשטרה", השיב מפקד הכלא.

כמוכן, שהאסיר ביקש מן המפקד לקבוע לו פגישה עם שר המשטרה...

חלפה שנה, ויום אחד ערך שר המשטרה סיור בבית כלא זה. תוך כדי הסיור, נזכר מפקד הכלא בתחנונו של הממלא הבטוח בחפותו, להפגישו עם שר המשטרה.

הסבו השניים את צעדיהם לתאו של האסיר, ומיד כשראה האסיר את שר המשטרה הוא התחנן בפניו: "אנא, אדוני השר, שחרר מן הכלא חף מפשע כמוני".

ברם, השר הסביר לו באדיבות, כי מאחר שהוא יושב בבית הכלא לפי חוקי המדינה, אין בסמכותו לשחרר אותו.

"אין סיכוי" שאל האסיר בייאוש. "יש", השיב לו שר המשטרה. "המלך. הוא רשאי לחון את מי שיראה בעיניו".

זיק של תקווה ניצת בעיני האסיר, וכבה מיד. **השר** הסביר לו "עד שתקבע לי פגישה עם המלך תחלוף תקופה לא קצרה. אתה בוודאי מתאר לעצמך, כי בבואי לפניו איני משוחח עמו על הא ועל דא. עלי לשטוח בפניו את עיקרי הנושאים החשובים שיש להכריע בהם בעניינים עליהם אני מופקד, ולקבל את הנחיותיו לפעילות משרדי. בכל אופן, הצלחת לרגש אותי בבנותך ובתמימותך. חי ראשי, בהזדמנות הראשונה שתיקרה לידי, אעלה את שמך בפני המלך.

שנים חלפו, ומיועדנו כבר התקבד לשאת את התואר "זקן האסירים", כאשר יום אחד הורגשה המולה רבתי בבית הסוהר. פועלי נקיית חצוצה כל פינה, סיידים עמלו להלכין את הקירות המטונפים, בנאים שיצפו, ומפקד בית הכלא התהלך כטווס גאה. המלך עומד לבקר בבית הכלא!

תרועת חצוצרות קידמה את פני המלך, מלווה במחיאות כפיים קצובות של האסירים, שהביטו על הנעשה מתאיהם. לפתע, נזכר שר המשטרה שהוביל את המלך בסיור, כי אי פעם ביקש ממנו אסיר מסויים להפגישו עם המלך. הוא בירר בזריזות עם מפקד הכלא אם אותו אסיר עדיין בחיים, ומשענה בחיוב, הוא חילה את פני המלך לשנות מעט את מסלול הביקור, ולחלוף ליד תאו של ה"סבא".

בהגיע הרגע המיוחל, שעת הפגישה הגורלית, זעק האסיר לתדהמת הכל: "הוי, מלכי, הרי אתה מכיר אותי היטב. הלא חברי הטוב אתה מילדותנו. אנא, עזור לי", ונפל מתעלף.

התברר, לא אכן, חברים טובים הם מתקופות נערום, אלא שהימים הרבים והקשים בבית האסורים השכיחו ממנו עובדה זו.

לו היה שולח מכתב אל המלך עוד בתחילת מאסרו, היה חוסד מעצמו את שנות הישיבה הארוכות בכלא.

אנחנו, היהודים, זכינו לקבל את התורה. כל האומות סרבו לקבלה, ואנו - "נעשה ונשמע". עלינו לזכור, כי מלבד לימוד התורה, שהיא זכות גדולה בפני עצמה, בשעה שיהודי יושב ולומד, הרי הוא מתדבק באלוקי, כמאמר חכמים הם מתקופות "קודשא בריך הוא ואורייתא - חד הוא". אין כל ספק, כי הפנמת ידיעה זו, בכחה לחזק ולהמרץ כל יהודי באשר הוא שם לעמוד בכל הסיכונות ולשמור על קביעות עיתים לתורה - כל יום פגישה עם המלך!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת ב"ה בטור זה.

כתובתנו: תד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

בברכת התורה העורך

פנינים

דף כז/ב החוטט את הזבח לזרוק דמו בחוץ
כך מתגלגלת לה מחשבת פיגול
 כוונת הקרבנות היא, מסביר בעל ה"ישמח
 משה" זצ"ל, שהחוטט יהרהר במעשיו הרעים
 ויווכח לדעת, כי אם הבהמה, שלא חטאה,
 סובלת עבור האדם החוטט, אף שאיננה
 חייבת לו דבר, קל וחומר שהחוטט גופו ייענש
 בגינם על ידי הקב"ה שבראו, ואשר לו הוא
 חייב הכל.
אם החוטט אינו מהרהר כן, אינו מתכפר
 בקרבנו. מכיון שכך, אין הכהנים רשאים
 לאכול מבשר קרבן זה, שכן "כהנים אוכלים
 ובעלים מתכפרים" כמבואר בחז"ל.
איך ידע הכהן, אם אכן שב הלה בתשובה?
 "ליבי אומר לי וברור בעיני" - כותב בעל
 ה"ישמח משה" - כי אם החוטט לא חזר
 בתשובה, הקב"ה מסבב כי בליבו של הכהן
 ייזרק שביב מחשבה לאכול מבשר הזבח ביום
 השלישי, כדי שפיגול יהיה ולא ירצה.
זהו שנאמר (ויקרא ז'ח) "ואם האכל יאכל
 מבשר זבח שלמיו ביום השלישי", כלומר,
 שנחשבה מחשבת פיגול בעת שחיתט הקרבן
 לאוכלו חוץ לזמנו. ואיך אירע כך בכהני ה'
 התשובה היא "המקריב אותנו", - החוטט -
 "לא יחשב", הוא לא חשב מחשבת תשובה,
 ולכן "פגול יהיה"...

דף כט/ב כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום
כוונת התפילה
 דרש בעל ה"חידושי הרי"ם" זצ"ל:
 על האדם לכוון בתפילתו לכבוד המקום
 בלבד, ולא לשם ענייני הזמן - כוונת העולם
 הזה, חלילה. ואם אירע שכיוון לזה ולזה, אזי
 תלוי הדבר: אם מחשבת ה"מקום" קדמה
 למחשבת הזמן, פסול הוא בלבד, שכן, סוף
 סוף ענייני הזמן יש צורך בהם. אולם, אם
 מחשבת הזמן קדמה למחשבת ה"מקום"
 ולכבוד הקב"ה - פגול הוא, חלילה...

דף ל/ב אכן מרתח רתח
ישנו דין לבעוס
 שח הגרי"ז מברסק זצ"ל לחתנו הגרי"מ
 פיינשטיין זצ"ל: מגמרא זו למדנו הלכה - אין
 לישא פנים בתורה. כאשר הינך שומע דברי
 תורה שלטעמך מעוותים הם, עליך להגיב
 בתקיפות כפי חומרת הטעות. משום כך היה
 בטוח לוי, שאם שאלתו שגויה היא, 'מרתח
 רתח' רבי, יגיב רבי יהודה הנשיא בחריפות
 ובריתחה.
זהו, גם פשר השגותיו החריפות של הראב"ד
 על הרמב"ם. לא מפני כעס או מטרות אחרות
 אלא מפני ההלכה, שיש להגיב בהתאם...
 (ישי ליתוריה).

דף לא/ב שהשחיתה כשרה בזרים ובנשים
עלי הורה שחנה כשרה לשחוט
 חז"ל מספרים (ברכות לא/ב), שכאשר הביאה
 חנה את שמואל בנה אל משכן ה' בשילה הורה
 שמואל הלכה בפני עלי הכהן, כי גם שחיתט
 הקרבן על ידי זר כשרה היא, ואין צורך בכהן
 לשם כך. ואף על פי שעלי הצדיק את דבריו,
 הוא דן אותו למיתה, כדין מורה הלכה
 במקום רבו. או אז, "אתיא חנה וקא צווחא
 קמיה - אני האשה, הנצבת עמכם בזה". מה
 תשובה היא זו?

אלא, שמאותו פסוק (שמואל א' א/כו) "הנצבת
 עמכם", למדו חז"ל (ברכות שם), שאסור לישב
 בתוך ארבע אמות של המתפלל, שכן, אף על
 הכהן עמד בעת תפילתה. זאת, אמר הגרמ"ל
 זקש זצ"ל מירושלים, משום שהמתפלל הרי
 הוא כמקריב קרבן, ומקומו כעזרה, ו"אין
 ישיבה בעזרה".

זהו היתה טענתה של חנה כפי עלי: הלא
 אתה עצמך עמדת בעת שהתפללת, אף שאני
 אשה, ופסולה לעבודה, ואין זאת אלא משום
 שכשרה אנכי לשחוט. אם כן, אתה כבר הורית
 בכך, כי אין צורך בכהן לשחיתה, ומעתה

יאכלו כזית מן הבשר ב"תוך כדי אכילת פרס"! לאמר, באופן זה, שיעור "כדי אכילת פרס" מאגד את אכילותיהם לכדי הגדרה כי הכזית נאכל בפעם אחת. אמנם, לא על ידי אדם אחד, אך ביחס לבשר הקרבן, הוא נאכל בפעם אחת. לעומת זאת, אדם אחד האוכל כזית בשיעור זמן של יותר מ"כדי אכילת פרס", פיצל הן את שיעור משך זמן האכילה, והן את ה"כזית", ומאומה לא נותר בידו. לא ניתן לומר שהוא אכל בפעם אחת את כל ה"כזית", ואף לא ניתן לומר שכזית מן הבשר נאכל בפעם אחת. צודק, איפוא, ה"משנה ברורה" - על הלוגמים מכוס הקידוש לכנס את לגימותיהם בפרק זמן של "כדי אכילת פרס". או אז ניתן יהיה לצרף את לגימותיהם ולקבוע, כי מן הכוס הזו נלגמה בפעם אחת כמות של "מלוא לוגמיו". [עיי"ש עוד ב"אשר לשלמה", שאף אם נכריע להלכה בדיון פיגול שמצטרף יותר מכדי אכילת פרס, וכפי שאכן נפסק ברמב"ם, אין כאן הכרעה ביחס לקידוש].

דף לב/ב הואיל והותר לצרעתו הותר לקריו

הואיל והותרה - הותרה

בגמרתנו אנו מתוודעים לכלל תלמודי מפורסם: "הואיל והותרה - הותרה". כלל זה קובע, כי לאחר שהותר איסור לעשות מעשה מסויים, אזי, גם איסורים נוספים שהיו כרוכים בעשיית אותו מעשה הותרו. בסוגייתנו בא כלל זה לידי ביטוי לגבי מצורע, שלמרות טומאתו הותרה לו התורה ביום השמיני להטהרותו להכניס את בהונותיו למחנה שכינה [השטח הפנימי בבית המקדש, שהוא מעזרת ישראל ואילך]. ומאחר שאיסור טומאת צרעתו הותר, הותרו אף טומאות נוספות הרובצות על מצורע זה, שכן, "הואיל והותרה - הותרה". כלל זה חובק סוגיות רבות בש"ס, ובמאמר הבא נתמצת את עיקריו.

שתיית חלב בפסח מבהמה שאכלה חמץ: נידון הלכתי מפורסם קיים לגבי שתיית חלב שנחלב בפסח מבהמה שניזונה מאכילת חמץ. לא נדון כעת בעצם השאלה, אם חלב זה נחשב חמץ (עיי' "משנה ברורה" סי' תמ"ח ס"ק ל"ג, "מגן אברהם" סי' תמ"ה, ראה ב"שדי חמד" מערכת חמץ ומצה, סי' ה' אות ד. שהאריך בהבאת השיטות, ועי' שו"ת "תורת חסד" או"ח סי' כ"א, שו"ת "חלקת יואב" מהדו"ת סי' כ' ושו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א סי' קמ"ז), כי אם בפתרון מבריק שהעלה ה"חיי אדם" (בינשמת אדם" בתשו' בהל' פסח י' ט"ו). כידוע, לולא היתירה התורה לשתיית חלב בהמה, היה אסור לשתותו, אם משום שמקורו בדם, והדם אסור בשתייה, ואם משום איסור "אבר מן החי" (עיי' בכורות ב/א). מעתה, בהתאם לכלל "הואיל והותרה - הותרה", אין פשוט וקל מלהתיר את החלב שמקורו מבהמה שאכלה חמץ, שהרי לאחר שהותר איסור החלב, אזי, יש להתיר גם את איסור החמץ שדבק בו, "הואיל והותרה - הותרה".

אולם, בעל ה"תורת חסד" (שם) דוחה רעיון זה בתוקף, מאחר שכלל זה אינו גורף, ולא בכל מקרה היתר של איסור מסויים גורר אחריו את כל האיסורים שחברו לו לאותו מעשה. להלן נמנה שלוש הסתייגויות המגבילות מאד את השימוש ב"הואיל והותרה - הותרה". א. לדעת רבא בסוגייתנו, "הואיל והותרה - הותרה" אינו תקף כאשר האיסור הראשון הותר לחלוטין. רק כאשר סיבת האיסור הראשון קיימת, ובכל זאת היתירתו התורה, תקף כלל זה ("קובץ הערות" סי' י' אות א'. וראה "תוספות רע"א" יבמות פ"א אות ג', שנקט כן בדעת רבא לפי תרוץ ראשון בתוס' יבמות ח"א ד"ה "רבא"). ב. "הואיל והותרה - הותרה" נאמר רק כאשר היתר האיסור הראשון קדם לחלותו של האיסור השני (יבמות ח"א, ועי' "קובץ הערות" סי' י"א בטעם הדבר). [לפיכך, אם ביום השביעי לטהרתו, נטמא המצורע בטומאה נוספת, לא תותר טומאה זו, משום שבשעת חלותה עדיין לא הותרה טומאת הצרעת, שהרי ביום זה אין הוא זקוק להכניס את בהונות ידיו למחנה שכינה]. ג. "הואיל והותרה - הותרה" נאמר רק כאשר שני האיסורים הם בעלי שם אחד, כגון, בסוגייתנו, שלטומאת צרעתו נוספה טומאה אחרת (שו"ת רע"א בסוף דרוש וחינוך, סי' ד', שו"ת "אחיעזר" ח"א סי' ד' אות ד').

מעתה, הצעתו של ה"חיי אדם" נוגדת את שלוש ההסתייגויות שמנינו לעיל. א. במקרה זה התורה היתירה לחלוטין את החלב, ולא דחתה את האיסור בלבד. ב. במקרה זה, האיסור השני, החמץ, קדם להיתר האיסור הראשון, שהרי החמץ שהה במעי הבהמה טרם הפך לחלב. ג. איסור דם, או אבר מן החי, ואיסור חמץ, אינם איסורים בעלי שם אחד, כטומאת צרעת וטומאת קרי המוזכרים בסוגייתנו.

דף לג/א חוץ מזו שהיתה בשער ניקרור

כך תטול את ידיך באופן הראוי

בגמרא (מנחות לג/א, ברכות מב/א) מבואר, כי סמיכה, תפילה ונטילת ידיים מכנה משותף להם - "תכף", היינו: על בעל הקרבן לסמוך עליו סמוך לשחיתתו, על המתפלל לסמוך את ברכת גאל ישראל לתפילת שמונה עשרה, ואת נטילת הידים יש לסמוך לברכה, ובלשון חכמים: "תכף לנטילת ידים ברכה". יש אומרים שהכוונה היא לנטילת ידים שלפני הסעודה, שיש לסומכם לברכת המוציא ("ישולחן ערוך" או"ח סי' קס"ו סעי' א'), ויש אומרים שהכוונה היא למים אחרונים שלאחר הסעודה, שיש לסומכם לברכת המזון. יש לברר, מהו פרק הזמן, שאין להותיר כמרווח בין שני המעשים שיש לבצעם בסמיכות זה לזה. בעלי התוספות (סוטה לט/א ד"ה "כל") מוכיחים מסוגייתנו, כי מרווח הזמן המרובה ביותר שניתן לשהות בו בין סמיכה לשחיתה, גאולה לתפילה ונטילה לברכה, הוא כשיעור שניתן להלך בו עד עשרים ושתים אמה. אולם, השהיה בין שני המעשים הנדרשים להתבצע בסמיכות זה לזה, פרק זמן שניתן להלך בו עשרים ושתים אמה, אינו נחשב כמי שביצעם בסמיכות. שהנה, בגמרתנו מבואר כי בקרבן

אשם מצורע לא ניתן לקיים "תכף לסמיכה שחיטה", משום שבין המקום שבו עמד המצורע וסמך את ידיו על הקרבן, ובין מקום שחיטת הקרבן, הפרידו עזרת ישראל ועזרת כהנים. רוחבה של כל עזרה היה אחד עשר אמה, וביחד עשרים ושנים אמה. הרי לנו, כי במרווח זמן שניתן להלך בו עשרים ושנים אמה, לא ניתן לקיים "תכף" [זו אחת האוקימתות בגמרא].

ללכת 22 אמה בשיעור זמן של 23 אמה: הגאון רבי חיים צבי ברלין זצ"ל נרבה של אלטונה ומגדולי דורו. חי בתקופת ה"נודע ביהודה" והגר"א, מציב אתגר מרתק בפני הלומדים בספרו "עצי אלמוגים" (סי' קס"ה). הרמב"ם פוסק (הל' בית הבחירה פ"ו הל' ג') כדעת רבי אלעזר בן יעקב (מידות פרק ב' משנה ו'), ששטח עזרת ישראל ושטח עזרת הכהנים היו בשני מפלסים ומדרגות קישרו ביניהם [המדרגות הלבנות בדגם בית המקדש שהופץ על ידי בית "מאורות הדף היומי"]. חישוב אלכסון המדרגות [נשטחן היה שתיים וחצי אמות], מוסיף בדיוק שיעור זמן של הילוך אמה נוספת [לפי הכלל שכל אמה בריבוע אמה ושתי חמישיות באלכסון]. נמצא, שרוחבן של שתי העזרות היה עשרים ושנים אמה, אך בעקבות האלכסון נוסף זמן הילוך אמה נוספת! לפיכך, לשיטת הרמב"ם מרחק ההליכה היו בשיעור עשרים ושלוש אמה, ולאחר שבעלי התוספות קבעו כי מרחק ההליכה הוא עשרים ושנים אמה בלבד, ניתן להוכיח, לכאורה, כי הם פסקו כדעת חכמים (מידות שם), שלא היו כל מדרגות בין שני העזרות.

על הערתו זו הוא עונה על כך בקושיה מפולפלת, מבית מדרשו של ה"דרישה", המבקש להקטין את שיעור ההליכה שקבעו בעלי התוספות, עשרים ושנים אמה, לעשרים ואחד אמה בלבד. שהנה, המצורע הכניס את ידיו לתוך העזרה כדי לסמוך את הקורבן, ובכך, הוא קיצר באמה תמימה את המרחק שבין מקום הסמיכה למקום השחיטה! [לפי אוקימתא זו בגמרא. ועיי"ש מה שכתב שאה"כ, וכונת התוס' שכ"ב ודאי אינו תכף]. **היד שהחסינה את שהוסיפו המדרגות:** הפלא ופלא, מסיים רבי חיים צבי ברלין זצ"ל. שתי הקושיות פותרות אחת את השנייה. אכן כן, כדברי ה"דרישה", הושטת היד של המצורע קיצרה את המרחק באמה אחת, ואילו המדרגות שבין העזרות, הוסיפו לו אמה אחת. נותרנו, איפוא, עם המרחק המקורי - עשרים ושנים אמה...

(ועיי' בהגהות "חתם סופר" ל"שולחן ערוך" או"ח סי' קס"ו שמיישב קושיית הדרישה באופן אחר). **ניגוב ידים ליד השולחן:** מאחר שמרחק עשרים ושנים אמה בין מקום נטילת הידים למקום האכילה אינו רב, הציעו ה"עונג יום טוב" (סי' י"ח) וה"אשל אברהם" (סי' קס"ו), לקצר את מרווח הזמן שבין הנטילה לברכה, על ידי ניגוב הידים סמוך לשולחן, שהרי ניגוב הידים הוא חלק ממצוות הנטילה. אכן, כך פסק להלכה ה"משנה ברורה" (שם ס"ק ד'), כי זמן השהייה הוא החל מניגוב הידים. אולם, מעניין לציין את הערתו של הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, כי מאחר שניגוב הידים נכלל במצוות הנטילה רק בנטילה הפחותה מרביעית מים, ממילא, לכאורה, ניגוב הידים ליד השולחן, אין בכוחו לעכב סיום של נטילת ידים ברביעית, כפי שאנו נוהגים כיום (הערות למסכת סוטה ד/ב).

שמואל לא חידש דבר באומרו ששחיטה על ידי זר כשרה היא, שכן, עלי הכהן עצמו פסק כך שנים אחדות לפני כן, והדבר ידוע ומפורסם ("מילי דמרדכי").

דף לבא/שחיטה בור כשרה

מי שוחט

לעומת האמור בגמרתנו, כי שחיטה על ידי זר כשרה היא, כתוב במדרש (ילקוט שמעוני, אחרי מות, סי' תקע"ט), כי הכהן בלבד הוא הראוי לשחוט, וכך נאמר שם: "תני רבי ישמעאל, לפי שהיו ישראל אסורים בבשר תאווה במדבר [כלומר, נאסרו לאכול בהמות שחוטות, אלא אם כן באו כקרבן], לפיכך הזהיר הכתוב, שיהיו מביאין קרבנותיהן לכהן, והכהן שוחט ומקבל!" מהו טעמו של דבר?

בספר "תולדות אדם" (פרק ח') מוסבר הדבר בשם אחד הגדולים, על פי בעלי התוספות (יומא לב/ב ד"ה "אם כן") שהשחיטה כשרה בזרים מפני שאינה חשובה "עבודה", שהרי נוהגת היא אף בקרבנות של חולין.

מעתה, מאחר שבמדבר לא היתה שחיטה של קרבנות חולין, שהרי בני ישראל נאסרו לעשות כן, כלעיל, אם כן היתה אז השחיטה "עבודה" ואסורה בזרים... [נציין, שבזוהר נשא (קכ"ב/ב) נאמר שאסור לכהנים לשחוט והם פוגמים בכך! אחרונים רבים דנו בדברים אלו, ראה למשל פרדס יוסף ויקרא א/ה].

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לבני הנוער

בזמן החופשה

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעורים חדשים בדף היומי לבני הנוער בזמן החופשה

רמת גן:

בביהכ"ס "יד נתן"

רח' הגפן

בין השעות 8:30 - 8:45 בבוקר

גבעת שמואל:

בביהכ"ס "לכו נרננה"

רח' ביאליק פינת הזית

בין השעות 8:30 - 8:45 בבוקר

רעננה:

בני הנוער מוזמנים להשתתף בשיעורים

בביהכ"ס "אריאל"

רח' ששת הימים

בין השעות 8:45 - 8:15 בבוקר

במסכת זבחים

ובין השעות 8:30 - 8:50 בבוקר

במסכת עבודה זרה

ע"י מגיד שיעור מובחרים

מרבני בית מדרשו

הציבור מוזמן

יצא לאור הספר

"שיח שמואל"

בהלכות שלח-ציבור

אסופת הלכות ומנהגים, עיוני הלכה עובדות והנהגות סביב תפקיד הש"ץ. בספר שזורים פסקיהם של מרנן ורבנן גדולי ישראל מרן הגר"ח קנייבסקי ומרן בעל שבת הלוי שליט"א ומעוטר בהסכמות גדולי הפוסקים.

להשיג בחנויות הספרים

ובטל. 03-9647651

לומד יקר !

האם קשה לך להבין היטב את הנלמד בסדר קדשים ?

בספר

"מול כסא הכבוד"

תמצא תיאור מרגש על הנעשה בבית המקדש ועל עבודת הכהנים. תוך כדי קריאה תרכוש מאות ידיעות בהלכות קדשים.

להשיג בטל. 03-6748058

לעילוי נשמת

מרת **ציפורה פייגה רפאלי** ז"ל

ב"ר סיני ז"ל נלב"ע ו' תמוז תש"ן

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **גרשון** ב"ר בצלאל ז"ל

הר"ר **יהודה** ב"ר אליהו ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י משפחותיהם

נקודות הפצה בחו"ל

ארצות הברית: ניתן לקבל את הגיליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218
ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה לונדון: יחזקאל אברט 44+(0)8700-416000
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
קנדה מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182-3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217
ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
ונצואלה: הר"ר סעדיה שוקרון 552-66-25 (0058212)
מפסיקן: הרב שאול מלאה 251-02-46 (0052555)
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

למנויים, תרומות והנצחות ובכל ענין
טל. 03-6160657

כתובת המערכת: רח' הרב וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) ת.ד. 471 בני ברק טל 03-6164725 פקס 03-5780243

למנוי בדואר אלקטרוני meorot@meorot.co.il